

Mere uddannelse giver højere økonomisk vækst

Det danske samfund er på ingen måde mættet af mennesker med en uddannelse. Tværtimod: Hvis 10.000 ufaglærte tog en uddannelse, ville det give et ekstrabidrag til det danske BNP på en mia. kr. om året.

Det viser en analyse gennemført af Torben M. Andersen, tidl. overvismand og økonomiprofessor, og professor og tidl. vismand Jan Rose Skaksen, forskningschef i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I analysen har man forudsat, at de 10.000 ekstra ville fordele sig på uddannelser, sådan som befolkningen gør i forvejen. Der ville ikke komme nogen større andel af nogen bestemt uddannelsesretning, men derimod blot flere af alle. Flere håndværkere, sygeplejersker, jurister og så videre.

Hvis det skete, ville hver enkelt af dem yde et gennemsnitligt årligt ekstrabidrag til BNP på 102.000 kr. svarende til en god mia. kr. i alt. Denne forbedring af BNP ville komme på langt sigt eller mere konkret i 2030.

Analysen er gennemført med den såkaldte DREAM-gruppens analysemodel REFORM, en hvad-nu-hvis-model, der kan beregne konsekvenser af alle mulige ændringer af arbejdsstyrkens uddannelsesniveau og sammensætning.

Ifølge Torben M. Andersen er det resultat nok en overraskelse for nogle: 'De senere år er uddannelsesniveaet i Danmark vokset, og man hører til tider en stadig stærkere argumentation for, at befolkningen måske tenderer imod at være overuddannet. Altså, at vi har nået et mætningspunkt, hvilket ville betyde, at der vil være dårlig økonomi i at hæve befolkningens uddannelsesniveau yderligere. Men sådan forholder det sig altså ikke. Det kan fortsat betale sig at øge niveaet.'

Torben M. Andersen understreger, at der i analysen er taget højde for de omkostninger, der er ved den ekstra uddannelse.

Flytningen af ufaglærte til de uddannedes rækker er ikke det eneste hvad-nu-hvis-scenarie, der er undersøgt i

Samfundsøkonomiske effekter af uddannelse. Tusinde kr. pr. person, der ændrer uddannelse, årlig effekt

	Højere uddannelsesniveau	Tek-Hum ændring
BNP	102	100
Privat forbrug	81	52
Investeringer	17	24
Eksport	305	224

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Af figuren fremgår de samfundsmæssige gevinster ved henholdsvis et generelt hævet uddannelsesniveau og ved en ændret sammensætning af lange videregående uddannelser – flere ingeniører og færre humanister. Det viser sig fx, at den langsigtede effekt af, at flere uddanner sig, vil være et øget BNP på 102.000 kr., en stigning i privatforbrug (i samfundet) på 81.000 kr. og en mereeksport på 305.000 kr.

analysen. Forskerne har nemlig sideløbende undersøgt, hvad der ville ske, hvis vi gjorde noget ved sammensætningen af uddannelser i samfundet.

Fra humanist til ingeniør

Helt konkret er det analyseret, hvad det ville betyde, hvis 10.000 af dem, der har en lang videregående uddannelse inden for et humanistiske fag – fx dansk, historie eller filosofi – i stedet havde uddannet sig i en teknisk retning, altså fx var blevet ingeniører.

Effekten af en sådan ændring vil være på helt samme niveau som den generelle hævelse af uddannelsesniveaet. Mere konkret vil det føre til en forbedring af BNP på 100.000 kr. pr. person.

Et højere generelt uddannelsesniveau har samlet set de stærkeste effekter, også i forhold til størrelser som privatforbrug og eksport. Men det er ganske slående, at vi kan opnå næsten det samme, hvis sammensætningen af uddannelser bliver justeret.

Prisen for at vælge en humanistisk uddannelse

Når unge står over for at skulle tage en videregående uddannelse, kan det måske være meget godt, at de kender de privatøkonomiske omkostninger ved at gå i en humanistisk retning frem for noget mere erhvervsrettet.

Den omkostning er der nu kommet et meget konkret tal på: Ti år efter, at den unge er startet med at læse, og mindst to år efter, at vedkommende er færdig, har en humanist 29 pct. mindre til forbrug i forhold til, hvad vedkommende ville have haft, hvis eksamenspapirerne havde været erhvervsøkonomiske.

Det viser et nyt studie fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I studiet sammenlignes kandidater fra fire humanistiske uddannelser med andre, der i stedet har valgt at få papirer på en af fire retninger inden for erhvervsøkonomi.

De fire humanistiske uddannelser er dansk, engelsk, historie og filosofi, alle på Københavns Universitet. Og de fire erhvervsrettede uddannelser er almen erhvervsøkonomi og erhvervsøkonomi kombineret med henholdsvis jura, filosofi og datalogi.

Ligner hinanden

Der er stramme krav til de kandidater, der indgår i undersøgelsen. Forklaringen er, at de undersøgte kandidater i så høj grad som muligt ligner hinanden på en lang række karakteristika. Gør de det, er der større sandsynlighed for, at de målte forskelle alene skyldes den valgte uddannelsesretning.

Alle har gået i det almene gymnasium (STX), og alle har herfra et gennemsnit, der – det pågældende år – berettiger dem til at blive optaget på alle otte uddannelser. Endvidere har alle mindst B-niveau i matematik fra gymnasiet. Derudover kontrolleres for køn, alder, etnicitet, gymnasielinje, karakter fra gymnasiet – både gennemsnittet og i enkelte fag. Det betyder fx, at de to grupper, der sammenlignes, stod med samme matematiske forudsætninger den dag, de valgte uddannelse.

Det er, når der er renset for alle disse forhold, at forskellen imellem lønnen som humanist og business-uddannet viser sig at være på de 29 pct.

Helt konkret har de i analysen, der er uddannet i erhvervsøkonomi, ti år efter påbegyndt uddannelse en disponibel indkomst på 348.000 kr., imens det tilsvarende beløb for humanisterne er 241.000 kr.

Forbrugsværdi er skattefri

Blandt dem, der forsker i uddannelse, skelnes der mellem to værdier af uddannelse. Den ene, kaldet *produktionsværdi*, er den rent økonomiske: Hvad får man i kontant afkast af den investering, en uddannelse er?

De 29 pct. mindre forbrugsmulighed for humanister er et udtryk for denne forskel i produktionsværdi.

Men man kan også vende sammenligningen på hovedet ved at fokusere på den anden værdi af uddannelse, som kaldes *forbrugsværdi*. Denne værdi dækker alt det, der ikke har med penge at gøre.

Måske et mere interessant job, mere prestige, mindre stress, mere fritid eller noget helt femte.

Hvis en ung vælger business-uddannelsen, kan en forklaring være, at fokus er på produktionsværdi, altså pengene. Vælger en ung i stedet en humanistisk uddannelse – vel vidende, at der er færre penge i det – så må det være fordi, forbrugsværdien af denne uddannelse forekommer at være høj. Der er dog en væsentlig forskel på, hvordan samfundet behandler de to: Den, der går efter produktionsværdien, bliver beskattet af sin gevinst, hvorimod gevinsten ved høj forbrugsværdi er skattefri.

Kombination af fag er afgørende for fremtiden

Akademiske kandidater står til at få vidt forskellige skæbner på arbejdsmarkedet, alt efter hvad de har fokuseret på undervejs i deres uddannelse.

Fx er en civilingeniør ikke bare en civilingeniør, når det kommer til spørgsmålet om løn. Inden for gruppen af civilingeniører er der – afhængig af, hvilken specialisering man i uddannelsen har valgt – markante forskelle på den løn, en nybagt kandidat har udsigt til.

Det viser en analyse som postdoc Lene Kromann, professor Anders Sørensen og ph.d.-studerende Jeanette Walldorf har gennemført for ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I analysen er der netop fokuseret på kandidater fra Danmarks Tekniske Universitet (DTU), altså civilingeniører. Analysen fokuserer på fire hovedretninger samt ledelsesfag. Ved at gå på tværs af specialiseringerne fokuserer analysen også på muligheden for at blive generalister.

De fire specialiserede retninger er henholdsvis Science (naturvidenskab som fx fysik og kemi), Technology og Engineering (teknologi og klassisk ingeniørretning som fx bygnings-, elektro- og maskin-) samt Mathematics (matematiske fag).

Af analysen fremgår, at der allerede i det første job er betydelige forskelle på lønniveauet, som det vises i figur 1.

De, der er specialiseret i matematik, tjener umiddelbart efter endt uddannelse næsten 100.000 kr. mere end dem, der i studiet holdt fokus på den klassiske naturvidenskab, svarende til ekstra 28 pct. Forskellene i løn ser ud til at vare i alle de ti år, hvor studiet har fulgt ingeniørerne.

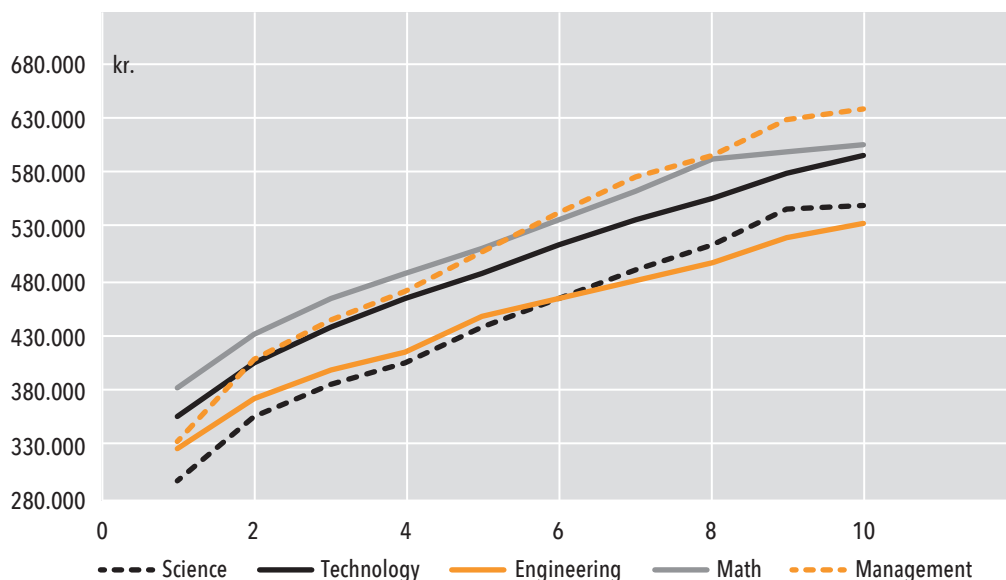
Den kraftigste lønudvikling ses for dem, der specialiserede sig i ledelsesfag.

Gælder også på CBS

En lønforskel, som den, der ses blandt civilingeniører, er betydelig. Den er af samme størrelsesorden som den, der kan ses blandt personer, der har helt forskellige uddannelser. Det gælder fx den generelle lønforskel imellem humanister og ikke-humanister på 22 pct.

Det er velkendt, at uddannelsessøgende i forhold til fremtidig løn skal tænke sig om, før de vælger en bestemt uddannelse. Men analysen her understreger, at det – rent lønmæssigt – kan være mindst lige så afgørende, hvordan de sammensætter den uddannelse, de har valgt.

Figur 1. Gennemsnitsløn inden for hovedområder over tid

Af figuren fremgår, hvilken løn civilingeniører har de første ti år efter endt uddannelse, afhængig af specialisering.

Kilde: Egne beregninger på data fra DTU og Danmarks Statistik

I analysen er også en anden uddannelse undersøgt, nemlig cand.merc., som man læser på Copenhagen Business School (CBS). Her er billedet af interne forskelle kandidaterne imellem tilsvarende klart.

På den ene side er der dem, der fokuserer på de klassiske handelshøjskolefag – finansiering, markedsføring, organisation, ledelse og regnskab. På den anden side dem, der tager de mindre klassiske fag – som fx sprogfag, filosofi, kommunikation eller nationaløkonomi.

Når man analyserer, hvordan det siden går de to grupper – og alle dem, der under deres studium havde et

ben i begge lejre – så viser der sig et klart mønster: De, der under studiet har fokuseret bredt på klassiske fag, klarer sig siden bedre end studiekammeraterne, når det kommer til løn og det at få et lederjob.

Sammenligner man fx dem, der har både finansiering, regnskab og ledelse på eksamensbeviset, med dem, der ikke har, så er forskellen i løn sidenhen på 40 pct.

Samme billede ses i forhold til ledelse. Der er 15 pct. flere, som bliver leder, hvis ens studie både har indeholdt fag inden for ledelse, regnskab og markedsføring, i sammenligning med dem, der ikke tog nogen af disse fag.

Hver tredje er ansat under deres uddannelsesniveau - men lønomkostningen er lille

Én ud af tre danskere med en uddannelse er ansat i et job, hvor kravet til uddannelse er lavere end det, de har papirer på.

Det viser en analyse af, hvordan de uddannelsesmæssige kompetencer fordeler sig på forskellige jobtyper på arbejdsmarkedet.

Af analysen fremgår, at der de seneste 15 år har været en svag stigning i andelen af beskæftigede, der har mere uddannelse, end deres job kræver. Imens det i 1999 gjaldt 29 pct. af dem, der havde en uddannelse, så er der i 2015 tale om 32 pct., hvilket fremgår af figur 2.

Udviklingen er mest markant blandt dem, der har en kort videregående uddannelse, fx markedsføringsøkonom, it-teknolog eller byggetekniker. Blandt dem, der har en sådan type uddannelse, har der i perioden været tale om en stigende andel, og i 2015 var der tale om seks ud af ti.

Også mange af dem, der har en lang videregående uddannelse, har et job, hvor kravet til kvalifikationer er lavere end det, de kan ifølge deres eksamensbevis. For dem er der tale om en klar udvikling i retning af, at en

stadig større andel er ansat under niveau. Hvor det ved årtusindskiftet gjaldt fire ud af ti, så er der i 2015 tale om fem ud af ti.

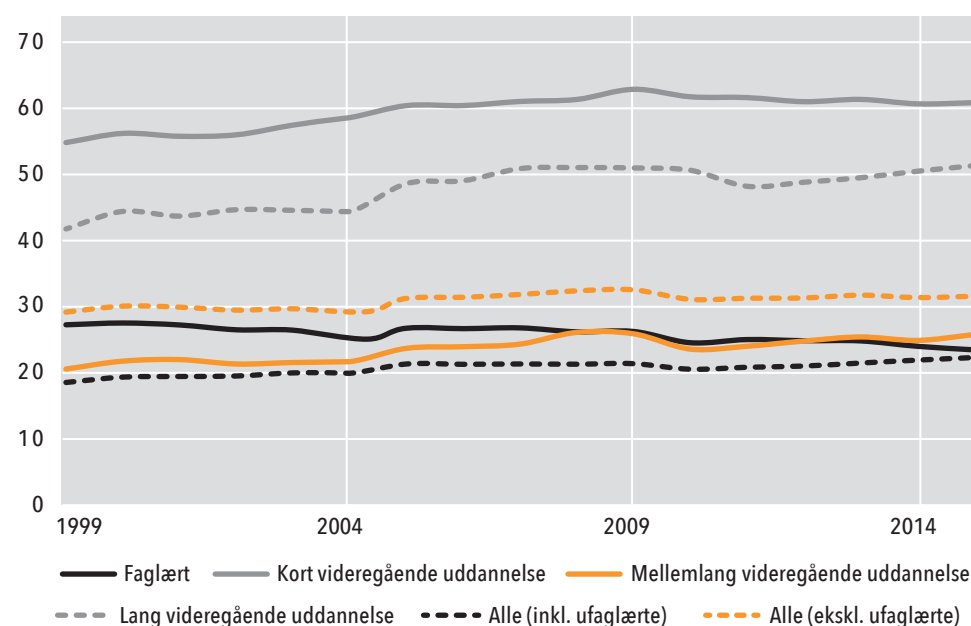
Begrænset løntab

Spørgsmålet er så, hvor problematisk denne overuddannelse er. Det kan man få en indikation af ved at kigge på, hvor stort et løntab de overuddannede har i forhold til det, de kunne tjene med et job på deres uddannelsesniveau.

Princippet er som følger: Hvis man tager en uddannelse, og herefter bruger den som tiltænkt, er løntabet nul. Og modsat – er man efter endt uddannelse ledig, så er underudnyttelse af uddannelsen for tiden total, altså 100 pct.

Tager man en uddannelse (fx som ingeniør), hvorefter man arbejder som ufaglært (fx som taxachauffør) og tjener 20 pct. mindre, end man ville have gjort med sin uddannelse, så er der et uddannelsesmæssigt løntab på 20 pct. Ingeniøren kan på den måde betragtes som værende 20 pct. arbejdsløs.

Figur 2. Andel personer, der arbejder i job under det uddannelsesmæssige niveau, 1999-2015

Af figuren fremgår, hvor stor en andel af mennesker med en bestemt type uddannelse, der i årene fra 1999 til 2015 har haft et job, som ikke krævede dette uddannelsesniveau. Det fremgår fx, at der i hele perioden har været tale om rundt regnet hver femte af alle beskæftigede, og at denne andel er svagt stigende.

Kilde: Egne beregninger på basis af data fra Danmarks Statistik

Analysen viser, at løntabet er betydeligt mindre end dette, nemlig på 1,7 pct. for arbejdsmarkedet som helhed i 2015. Hvilket betyder, at de overuddannedes produktivitet kun er marginalt mindre, end den ville have været, hvis de havde fået job på deres uddannelsesmæssige niveau.

Et løntab på dette niveau tyder på, at overuddannelse – på det samfundsmæssige niveau – er en problemstilling, der har et begrænset omfang.

Måling af overuddannelse

Metoden 'realiserede match' benyttes i denne analyse. Udgangspunktet er jobkoder, såkaldte DISCO-koder, som bygger på blandt andet EU's officielle navngivning af arbejdsfunktioner. Der er her valgt et niveau, som deler arbejdsmarkedet op i godt 500 forskellige typer job.

Hvis flertallet af dem, der har en bestemt type job, har en lang videregående uddannelse, defineres dette job som krævende en sådan uddannelse.

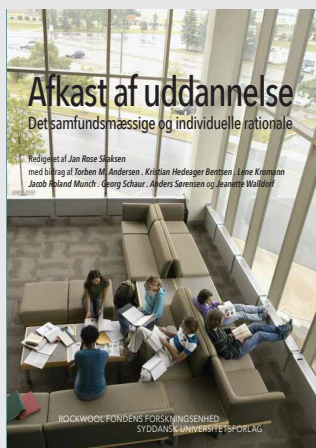
Hvis de færreste har den lange videregående uddannelse, men at disse sammen med de mellem-langt videregående uddannede udgør flertallet i en jobkode, så defineres den mellemlange videre-

gående uddannelse som det tilstrækkelige niveau. Det betyder, at de, der har en lang videregående uddannelse, er overuddannede.

Koder, der retter sig imod korte videregående uddannelser, er dem, hvor mellemlange og lange er i mindretal, men hvor flertallet har en eller anden videregående uddannelse.

Hvis de færreste har en videregående uddannelse, og de fleste har en erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse, så regnes erhvervsuddannelse for at være et tilstrækkeligt niveau.

Resten af jobkoderne regnes som funktioner, hvor lav uddannelse er tilstrækkelig.

Undersøgelsens publicering:

Jan Rose Skaksen (red.) med bidrag af Torben M. Andersen, Kristian Hedeager Bentsen, Lene Kromann, Jakob Roland Munch, Georg Schaur, Anders Sørensen og Jeanette Walldorf
Afkast af uddannelse. Det samfundsmæssige og individuelle rationale

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed
og Syddansk Universitetsforlag

Nyt fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed. (ISSN 1396-1217) udgives for at informere offentligheden om resultaterne af den løbende forskning i Enheden.
Nyhedsbrevet er ikke ophavsretligt beskyttet og må frit citeres eller kopieres med fornøden kildeangivelse.
Du kan se andre udgivelser fra forskningsenheden på: www.rockwoolfonden.dk/forside/forskning